

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No 1

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, yanvar.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

INSON KAPITALINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	52
Dilnoza Ruziqulova Xoliqovna	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLAR BAZASINI BAHOLASH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH.....	56
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBA	60
Maksumova Umidaxon Sadikjonovna	
ОЛИГОПОЛИЯ И ТЕОРИЯ ИГР	64
Камилова Наргиза Абдукаххоровна, Наимов Самандар Раджабович	
ЦИФРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ: НОВАЯ ЭРА ЭФФЕКТИВНОСТИ	67
Каракулов Фарход Зайпудинович	
MEVA-SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING INNOVATSION YECHIMLARI	72
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA TIJORAT BANKLARIDA ULARNING SIFAT MEZONLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	77
Iskandarova Munisa Hasan qizi	
MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI	82
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich, To'xtayev Kamol Po'latovich	
MARKETING VA BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA TAYYOR KIIYIMLARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	87
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
NAMANGAN VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA MODERNIZATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI	93
Odilova Malika Abdushukur qizi	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	98
Toshtemirov Xojjakbar Qahramon o'g'li	
ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ	103
Артикова Шохида Ильясовна	
MINTAQALARDA OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI INNOVATSION SALOHİYATINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	107
Dadamirzayev Muzaffar Xabibullayevich	
THEORETICAL ASPECTS OF SERVICES IN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN'S ECONOMIC TRANSFORMATION	114
Umidjon Normurodov, Qodirov Yusufbek Suyunbek ugli	
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ОБУВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИННОВАЦИЙ	120
Расулов Нозимжон Набиджонович	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNING JORIY QILINISHI VA UNI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI.....	125
Saburov Jumanazar Saliyevich	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA ICHKI BOZORNI KENGAYTIRISH IMKONIYATLARI	129
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Убайдуллаев Худоёр Бахтиёр угли	

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	141
Xayitov Rustam Burxonovich	
BARQAROR MOLIYALASHTIRISH KONSEPSIYASIGA MUVOFIQ "YASHIL" INVESTITSIYALARNI RIVOJLANTIRISH.....	146
Abduraxmonov Alimardon Sodiq o'g'li	
BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH.....	151
Dushamov Maxmudjon Maksudbekovich	
HUDUDLARDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI	159
Ibodova Dilsora Ibodovna	
INVESTITION PORTFELLARNI SHAKLLANTIRISH, BAHOLASH VA BOSHQARISH.....	165
Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Abdullaeva Shohista	
KICHIK XIZMATLAR FAOLIYATINI RASMIYLASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH.....	170
Xalimbetov Farxad Bagibekovich	
MONOPOLIYAGA QARSHI BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....	173
Akbarov Jasur Ikromjon o'g'li	
СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И СЕЗОННОСТИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179
Салиходжаева Умида Абдуакбар кизи	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI TALABNI PROGNOZLASHNING CHAKANA MARKETING INNOVATSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI ROLI	186
Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi	
TEMIR YO'L YO'LOVCHI TASHISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MODELLARI	200
Eshboyev Ulug'bek Farxodovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOT VA AUDIT METOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	205
Zufarova Zilola Raxim qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN RISKLARNI BOSHQARISH MEXANIZMIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILLARI	216
Rahmonqulov Temirbek Eshmatovich	
MULKIY SOLIQLARNING MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI TA'SIRINI BAHOLASH.....	222
Aliyarov Olim Abdug'aparovich	
AVTOMOBIL SANOATIDA MAHSULOT BILAN BOG'LIQ XIZMATLAR TASNIFI.....	231
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
UY-JOY FONDINI SAMARALI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI.....	236
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
TURIZMNI IQTISODIYOTDA TO'G'RIDAN TO'G'RI TA'SIRINI STATISTIK TADQIQOTI.....	241
Jumanova Zilola Tuychiyevna	

TURIZMNI IQTISODIYOTDA TO'G'RIDAN TO'G'RI TA'SIRINI STATISTIK TADQIQOTI

Jumanova Zilola Tuychiyevna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Ekonometrika kafedrası v.b. dotsent, PhD

Email: jumanovazilola247@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston iqtisodiyotida turizmning to'g'ridan-to'g'ri ta'siri statistik jihatdan o'rganilgan. Turizmning yalpi qo'shilgan qiymatdagi ulushi, turizm tarmoqlarining iqtisodiyotdagi ahamiyati, bandlik darajasi, investitsiyalar va turizm xarajatlari tahlil qilingan. Pandemiya davridagi pasayish va keyingi tiklanish jarayonlari, shuningdek, ichki va kiruvchi turizmning xarajatlar tarkibi ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari turizm sohasini rivojlantirish va uning iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlash uchun asos yaratadi.

Kalit so'zlar: turizm statistikasi, to'g'ridan-to'g'ri ta'sir, yalpi qo'shilgan qiymat, turizm tarmoqlari, bandlik, investitsiyalar, kiruvchi turizm, ichki turizm, pandemiya.

Abstract. This article provides a statistical study of the direct impact of tourism on the economy of Uzbekistan. The share of tourism in the gross value added, the importance of tourism sectors in the economy, employment levels, investments, and tourism expenditures are analyzed. The decline during the pandemic and subsequent recovery processes, as well as the expenditure structure of domestic and inbound tourism, are examined. The research results provide a basis for developing the tourism sector and strengthening its role in the economy.

Key words: tourism statistics, direct impact, gross value added, tourism sectors, employment, investments, inbound tourism, domestic tourism, pandemic.

Аннотация. В данной статье статистически исследовано прямое влияние туризма на экономику Узбекистана. Проанализированы доля туризма в валовой добавленной стоимости, важность туристических отраслей в экономике, уровень занятости, инвестиции и расходы на туризм. Рассмотрены спад во время пандемии и последующие процессы восстановления, а также структура расходов внутреннего и въездного туризма. Результаты исследования создают основу для развития туристической отрасли и укрепления ее места в экономике.

Ключевые слова: статистика туризма, прямое влияние, валовая добавленная стоимость, туристические отрасли, занятость, инвестиции, въездной туризм, внутренний туризм, пандемия.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida turizm jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan raqobatbardosh sohalardan biriga aylandi. "Xorijiy turistlar sonini 15 millionga, ichki sayyohlar sonini 25 millionga, ziyorat turizmi bo'yicha keladigan turistlar sonini 3 million nafarga oshirish, turizm xizmatlari eksportini 5 milliard dollarga yetkazish, tibbiyot va ta'lim turizmi eksportini yiliga 1,5 milliard dollarga yetkazish". Jahon eksportida turizm tushumlari kimyo sanoati va yoqilg'i-energetika eksportidan keyin uchinchi o'rinni egallagan. Dunyo mamlakatlari iqtisodiyotining yetakchi tarmoqlarida turizm asosiy o'rinni egallamoqda. Buning natijasida jahonning aksariyat mamlakatlari iqtisodiyoti tarmoqlarida turizmning o'rnini statistik baholash bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Turizm sohasini rivojlantirishning nazariy-uslubiy jihatlarini, uning taraqqiyotiga ta'sir qiluvchi omillar va iqtisodiyotdagi o'rni hamda turizm statistikasini yuritish va boshqa muammolar C.D. Frechtling, L.A. Manrai, S. Friedeborn, A.M. Hjalager, R. Sharpley, D.J. Telfer, E. Cohen, D.G. Pearce, R.W. Butler kabi xorijiy olimlarning ilmiy ishlarida o'rganilgan.

Mamlakatimizda iqtisodiyotni statistik baholash masalalari bo'yicha iqtisodchi olimlardan S.S. G'ulomov, B.A. Begalov, Yo. Abdullayev, X.A. Shodiyev, T.Sh. Shodiyev, B.K. G'oyibnazarov, H.G'. Nabiyev, R.X. Alimov va boshqalar ilmiy tadqiqotlar olib borganlar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida tahlil va sintez, umumlashtirish, qiyoslash, statistik kuzatish, statistik guruhlash, omilli statistik tahlil, retrospektiv statistik tahlil, T-AVS modeli, ekonometrik modellashtirish, korrelyatsion-regression tahlil, ekspert baholash, statistik prognozlash kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Respublikada turizm sohasiga berilayotgan keng e'tibor natijasida turistlar soni va turizm tushumlarining yildan yilga ortib borishi turizm sohasining iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlab bormoqda.

Turizmning YaQQdagi ulushi pandemiyagacha 2,5 % bo'lgan bo'lsa, pandemiyadan keyin u keskin tushib ketgan. Xususan, 2021-yilda turizm yalpi qo'shilgan qiymatning respublika iqtisodiyotidagi yalpi qo'shilgan qiymatdagi ulushi 0,4 foizni tashkil qilgan (1-jadval).

1-jadval. Turizm sohasidagi yalpi qo'shilgan qiymatning Respublika YaIM va YaQQdagi ulushi

Yillar	Respublika YaIM o'zgarish dinamikasi, %	Turizm YaQQining o'zgarish dinamikasi, %	Turizmning YaQQining Respublika YaIM ulushi, %	Turizmning YaQQining Respublika YaQQ ulushi, %
2010	107,3	105,3	2,4	2,8
2011	107,8	105,9	2,1	2,4
2012	107,4	105,5	2,2	2,5
2013	107,6	105,1	2,4	2,7
2014	107,2	105,7	2,5	2,8
2015	107,4	106,3	2,1	2,4
2016	106,1	105,9	2,1	2,3
2017	104,5	107,3	2,5	2,8
2018	105,1	110,1	2,5	2,8
2019	105,1	110,2	4,6	2,5
2020	102,1	102,1	3,7	0,4
2021	107,4	107,2	4,3	2,7
2022	105,7	105,2	4,2	3,1
2023	106,0	106,0	4,4	3,2

2019-yilda turizm tarmoqlarida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat 24 742,72 mlrd so'mga teng bo'lgan, 2021-yilda esa 31 988,23 mlrd so'mlik qo'shilgan qiymat hosil bo'lgan.

Turizm tarmoqlarida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat to'g'ridan to'g'ri turizm tarmoqlarida yaratilgan qo'shilgan qiymatdan yetti-sakkiz marta ko'proqdir. 2019-yilda to'g'ridan to'g'ri turizm yalpi qo'shilgan qiymat 13 573,42 mlrd so'mni tashkil qilgan bo'lsa, 2021-yilda 31 988,23 mlrd so'mlik qo'shilgan qiymat yaratilgan.

2020-yilda to'g'ridan to'g'ri turizm yalpi qo'shilgan qiymatning mamlakat YaIMdagi ulushi 0,41 % bo'lib, keyingi 10 yildagi eng kam ulushni tashkil qilishi pandemiya sababli yuzaga kelgan. Mazkur yilda to'g'ridan to'g'ri turizm yalpi ichki mahsulot 2 557,81 mlrd so'mdan iborat bo'lgan.

Turizm tarmoqlarini qayta tiklash va barqaror o'sishga ega bo'lishi uchun davlat tomonidan bir necha dasturlar amalga oshirildi. Turoperatorlar uchun subsidiyalar ajratildi, mehmonxona qurilishida davlat-xususiy sheriklik asosida investitsiyalar ajratildi.

Turizm sohasi iqtisodiyotning bir necha tarmoqlarida to'g'ridan to'g'ri yuqori ulushga ega (2-jadval).

2-jadval. Iqtisodiyotda turizmning to'g'ridan to'g'ri ulushi, (%da)

t/r	Turizm tarmoqlari	2019	2020	2021	2022	2023
1.	Tashrif buyuruvchilarni joylashtirish bo'yicha xizmatlar	92,7	91,6	91,6	93,2	93,5
2.	Umumiy ovqatlanish korxonalari xizmatlari	89,4	82,7	91,6	92,5	93,4
3.	Temir yo'l yo'lovchi transporti xizmatlari	62,7	76,0	70,5	71,4	74,5
4.	Quruqlikdagi yo'lovchi transporti xizmatlari	99,2	99,5	99,6	99,6	99,6
5.	Havo yo'li yo'lovchi transporti xizmatlari	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
6.	Transport vositalarini ijaraga berish xizmatlari	99,2	98,6	99,0	99,0	99,0
7.	Turizm agentliklari xizmatlari va bron qilish bo'yicha boshqa xizmatlar	96,3	94,8	90,9	90,9	90,9
8.	Madaniyat sohasidagi xizmatlar	98,1	88,2	98,4	98,4	99,4
9.	Sport va dam olish bo'yicha xizmatlar	94,2	93,8	93,3	93,3	96,3

Tashrif buyuruvchilarni joylashtirish bo'yicha xizmatlarning o'rtacha 92 % to'g'ridan to'g'ri turizmga to'g'ri kelishi aniqlandi. 2021-yilda 5 212,7 mlrd so'mlik xizmatlardan to'g'ridan to'g'ri turizm hissasi 4 774,7 mlrd so'mga teng bo'lib, bu mazkur xizmatlarning 91,6 foizini tashkil qilgan.

Umumiy ovqatlanish korxonalari xizmatlarida ham turizm faoliyati ulushi ortib bormoqda. Umumiy ovqatlanish xizmatlarida to'g'ridan to'g'ri turizm ulushi 2020-yilda 82,7 foizdan 2021-yilda 91,6 foizga oshgan. 2021-yilda umumiy ovqatlanish korxonalarida jami 588,8 mlrd so'mlik xizmatlardan 400,2 mlrd so'mi turistlarga ko'rsatilgan. Albatta, bunga turist sifatida xorijdan kelgan va mahalliy turistlar ham kiradi.

Har qanday iqtisodiyotda turizmning transport xizmatlaridagi ulushi juda yuqori bo'lib, turizm tushumlarining 20 foizidan ko'prog'ini ushbu xizmatlar tashkil qiladi. Temir yo'l yo'lovchi, quruqlikdagi yo'lovchi va havo yo'li yo'lovchilari xizmatlarida turizmning to'g'ridan to'g'ri ulushi mos ravishda o'rtacha 70, 99 va 100 %ga teng ekanligi hisob-kitoblar asosida aniqlandi.

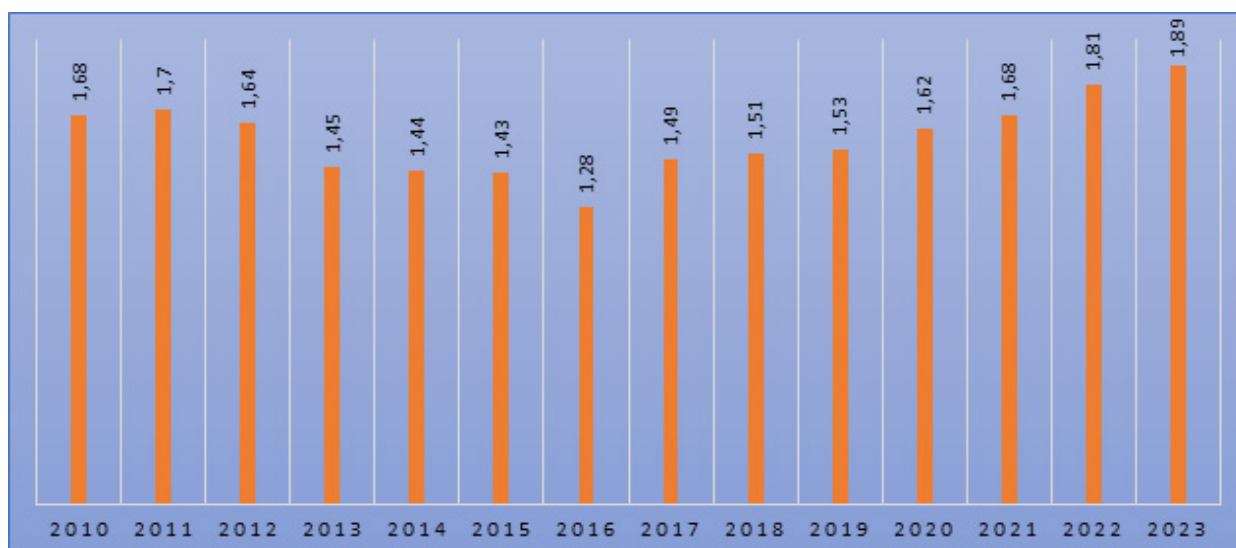
Temir yo'l yo'lovchi transport xizmatlari asosan mahalliy, Markaziy Osiyo va qisman MDH davlatlaridan tashrif buyuruvchi turistlarga xizmat ko'rsatadi. 2021-yilda umumiy temir yo'l yo'lovchi xizmatlarida 301,6 mlrd so'mlik xizmatlar amalga oshirilgan bo'lib, shundan 70,5 foizi, ya'ni 212,6 mlrd so'mlik xizmatlar turistlar tomonidan foydalanilgan.

Quruqlikdagi yo'lovchi transporti ham turizm uchun nihoyatda muhim, chunki respublika ichida turistlarning ko'p qismi quruqlikdagi yo'lovchi transportidan foydalanadi. Mazkur tarmoqda 2021-yilda 19,4 trln so'mlik xizmatlarning 99,6 foizi, ya'ni 19,3 trln so'mi turistlar tomonidan amalga oshirilgan.

Respublikamizga uzoq davlatlardan tashrif buyuruvchi turistlarning deyarli 99 foizi havo yo'lovchi transport xizmatlaridan foydalanadi. Havo yo'lovchi transport xizmatlarining 100 %, ya'ni barcha yo'lovchilari turistlardan iborat, chunki barcha turistlar hech bo'lmaganda bir kun respublikada qoladi. Bu esa turist tushunchasiga to'g'ri keladi.

Turizm agentliklari va bron qilish bo'yicha boshqa xizmatlarning, madaniyat sohasidagi hamda sport va dam olish bo'yicha xizmatlarning o'rtacha 95 % turizm faoliyatida hosil bo'ladi.

Turizm faoliyatining iqtisodiyotdagi o'rning ortib borishi bu sohada band aholining ham ko'payishiga xizmat qiladi (1-rasm).

1-rasm. Turizm sohasidagi bandlarning umumiy bandlikdagi ulushi, (%)

Keyingi o'n yildan ortiq vaqtda turizm faoliyatida to'g'ridan to'g'ri band aholi jami band aholining 1.5 %iga teng bo'lgan (3-jadval).

3-jadval. Turizm faoliyatida to'g'ridan-to'g'ri band aholining turizm tarmoqlaridagi ulushi

t/r	Turizm tarmoqlari	2019	2020	2021	2022	2023
1.	Tashrif buyuruvchilarni joylashtirish bo'yicha xizmatlar	24,2	23,2	22,5	23,5	24,5
2.	Umumiy ovqatlanish korxonalari xizmatlari	27,2	28,1	27,5	27,1	27,3
3.	Temir yo'l yo'lovchi transporti xizmatlari	2,5	2,5	2,9	3,6	3,8
4.	Quruqlikdagi yo'lovchi transporti xizmatlari	30,2	30,3	30,4	29,1	28,4
5.	Havo yo'li yo'lovchi transporti xizmatlari	1,5	1,6	1,5	1,5	1,4
6.	Transport vositalarini ijaraga berish xizmatlari	1,7	1,5	1,6	1,4	1,5
7.	Turizm agentliklari xizmatlari va bron qilish bo'yicha boshqa xizmatlar	1,6	1,5	1,5	1,5	1,6
8.	Madaniyat sohasidagi xizmatlar	5,2	5,1	5,8	5,9	5,0
9.	Sport va dam olish bo'yicha xizmatlari	5,9	6,2	6,3	6,4	6,5
	Jami:	100	100	100	100	100

2021-yilda turizm tarmoqlarida to'g'ridan to'g'ri 208 053 kishi band bo'lgan bo'lib, bunda eng katta ulushga, ya'ni 29 foizlik ulushga umumiy ovqatlanish korxonalarida faoliyat yurituvchilar to'g'ri kelgan. Umuman olganda, umumiy ovqatlanish korxonalari turizmga band bo'lganlar orasida eng katta ulushga ega. 2021-yilda mazkur tarmoqda 67 mingdan ortiq aholi band bo'lgan.

Quruqlikdagi yo'lovchi transport xizmatlarida band bo'lganlar ham turizmga to'g'ridan to'g'ri band bo'lganlar qatoriga kiradi. 2021-yilda turizmga umumiy band bo'lganlarning 21 foizi quruqlikdagi yo'lovchi transport xizmatlari faoliyatida ishlagan. 2021-yilda quruqlikdagi yo'lovchi transportida 48 mingdan ortiq aholi band bo'lgan.

Mehmonxona xizmatlari, ya'ni tashrif buyuruvchilarni joylashtirish bo'yicha xizmatlarda band bo'lganlar turizmga to'g'ridan to'g'ri band bo'lganlarning uchinchi yirik tarmog'ini tashkil etadi. Mazkur tarmoq turizmga band bo'lganlarning 22 foizini tashkil qiladi. 2021-yilda tashrif buyuruvchilarni joylashtirish bo'yicha xizmatlarda 55 mingdan ortiq kishi band bo'lgan.

Turizmning pandemiyadan keyin qayta tiklanishi va barqaror o'sishini ta'minlash uchun yangi mehmonxonalar, aeroportlar, vokzallar qurilishi va ta'mirlanishi, shuningdek, yo'llar atrofining xalqaro standartlarga javob beradigan infratuzilmaga ega bo'lishi talab etiladi (2-rasm).

2020- va 2021-yillarda kiruvchi turistlardan tushuvchi mablag'lar keskin kamayib, mazkur daromad hisobiga faoliyat ko'rsatuvchi tashkilotlarga kuchli ta'sir etgan. Bu, birinchi navbatda, pandemiya bilan bog'liqdir. 2019-yilda kiruvchi turistlardan 10,6 trln so'mlik daromad tushgan bo'lsa, 2021-yilda bu ko'rsatkich 4,2 trln so'mni tashkil qilgan.

Havo yo'lovchi transporti xizmatlarining asosiy daromad manbalaridan biri kiruvchi turizm faoliyati hisoblanadi. Kiruvchi turizm daromadlarining 31,3 foizi havo yo'lovchi transport xizmatlariga to'g'ri kelishi aniqlandi. Yildan yilga kiruvchi turistlarning safar kunlari cho'zilishi ushbu turizm turidan yanada ko'proq foyda olish imkoniyati mavjudligini taxmin qilishga asos bo'ladi.

Kiruvchi turistlar va ichki mahalliy turistlar umumiy daromadlari ichki turizm iste'molini ifodalaydi. Ichki turistlar iste'molida joylashtirish va transport xizmatlari nisbatan kam daromad keltiradi. Chunki mahalliy turistlar ko'proq faqatgina bir kunga safarni amalga oshiradi. Mehmonxonadan foydalanganda ham ular uchun eng arzon, yotish uchun xizmat qiladigan joylashtirish vositalari tanlanadi, transportda esa ko'proq shaxsiy avtotransport vositalari hamda xususiy taksi xizmatlaridan foydalaniladi (5-jadval).

5-jadval. Ichki turizmga oid xarajatlar² (oldingi yilga nisbatan farqi)

Mahsulotlar	2020	2021	2022	2023
A. Iste'mol mahsulotlari	- 15 239 097,8	929 164,0	926 164,0	985 164,0
A.1 Odatiy turistik mahsulotlar	- 9 235 630,5	2 233 026,9	2 233 026,9	2 233 026,9
1. Tashrif buyuruvchilarni joylashtirish bo'yicha xizmatlar	- 1 103 420,4	363 001,9	363 001,9	363 001,9
2. Umumiy ovqatlanish korxonalari xizmatlari	- 2 233 584,7	551 659,8	551 659,8	551 659,8
3. Temir yo'l yo'lovchi transporti xizmatlari	- 357 348,5	72 986,2	72 986,2	72 986,2
4. Quruqlikdagi yo'lovchi transporti xizmatlari	- 3 095 393,8	862 335,3	862 335,3	862 335,3
5. Havo yo'li yo'lovchi transporti xizmatlari	- 1 763 064,8	301 963,3	301 963,3	301 963,3
6. Turizm agentliklari xizmatlari va bron qilish bo'yicha boshqa xizmatlar	- 283 534,6	1 368,9	1 368,9	1 368,9
7. Madaniyat sohasidagi xizmatlar	- 164 129,3	31 825,3	31 825,3	31 825,3
8. Sport va dam olish bo'yicha xizmatlari	- 235 154,5	47 886,1	47 886,1	47 886,1
A.2. Boshqa iste'mol mahsulotlari	-6 003 467,3	- 1 303 862,9	- 1 303 862,9	- 1 303 862,9
B. Boshqa mahsulotlar	- 2 230 817,0	77 869,0	77 869,0	77 869,0
Jami:	- 17 469 914,7	1 007 033,0	1 007 033,0	1 007 033,0

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ichki turizmning rivojlanishi, avvalambor, umumiy ovqatlanish korxonalari uchun eng asosiy daromad manbai hisoblanadi. Chunki har qanday turizm vakillari, albatta, umumiy ovqatlanish korxonalari xizmatlaridan ko'proq foydalanadi. 2023-yilda ichki turizm orqali umumiy ovqatlanish korxonalari 835 mlrd so'mlik daromadga ega bo'lgan.

Quruqlikdagi yo'lovchi transport xizmatining eng asosiy daromad manbai ham ichki turizm faoliyati bilan bog'liq. Quruqlikdagi yo'lovchi transport xizmati 2023-yilda ichki turizm xarajatlaridan 1,4 trln so'mlik umumiy daromad olgan.

Tabiiyki, turizmning rivojlanishi respublika aholisining chet elga safarlari bilan ham bog'liq bo'ladi. Bunda chet elga safar qiluvchi turistlar o'z mablag'larini xorijiy davlatlarda sarflaydilar, biroq ayrim turizm xizmatlari, masalan, transport va turagent faoliyati ham chet elga safar qiluvchi turistlar xarajatlaridan daromad oladi.

Yo'lovchi transport xizmatlari 2023-yilda 627 mlrd so'mlik daromadga chiquvchi turizm orqali erishgan. Quruqlikdagi yo'lovchi tashish xizmatlarining ulushi temir yo'l va havo yo'li yo'lovchi transport xizmatlariga nisbatan yuqoriroqdir.

Umuman olganda, turizmning rivojlanishi iqtisodiyotda turizm xizmatlari hajmining oshishiga hamda aholining bandligiga kuchli ta'sir etishi aniqlandi. 2023-yilda to'g'ridan to'g'ri turizm iste'molida 75 % turistik mahsulotlar umumiy turizm xarajatlari ulushiga ega bo'lgan.

² Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shodiev X. va Xabibullaev I. Statistika: darslik//– T.: «IQTISOD-MOLIYa», 2019.-454 b.
2. G'oyibnazarov B.K., Kolonova L. Ijtimoiy soha iqtisodiyoti. - T.: 2007.–106 b.
3. A.X. Pardayev, A.N.Norchaev. Xalqaro turizm. -Darslik. – T.: TDIU, 2010 y -260 b.
4. D.M.Demioz and S.Ongan (2005), The contribution of tourism to long run Turkish economic growth, Ekonomicky Casopis, 9, pp. 880-894
5. www.stat.uz – O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi.
6. <https://uniwork.buxdu.uz/resurs>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
